JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ollila, Riitta

Title: Toimittajat turvallisuussalaisuuden paljastajina

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Edita Publishing, 2022

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Ollila, R. (2023). Toimittajat turvallisuussalaisuuden paljastajina. Edilex, 8.2.2023. https://www.edilex.fi/uutiset/82152

Avoin
Tätä uutista voi jakaa vapaasti. Muistathan mainita lähteen edilex.fi.

Uutinen kuuluu aihealueisiin
Yritystoiminta <https://www.edilex.fi/aihealueet/Yritystoiminta/uutiset>
,
Rikos- ja prosessioikeus <https://www.edilex.fi/aihealueet/Rikos- ja prosessioikeus/uutiset>
,
Julkisoikeus <https://www.edilex.fi/aihealueet/Julkisoikeus/uutiset>

8.2.2023 16.01

Vierashuoneessa OTT Riitta Ollila: Toimittajat turvallisuussalaisuuden paljastajina

Helsingin käräjäoikeus on antanut tuomion toimittajiin kohdistuneesta turvallisuussalaisuuden paljastamista koskevassa rikosasiassa 27.1.2023 R 2021/8393. Oliko Helsingin Sanomien 16.12.2017 artikkelissa julkaistu tietoja sekä jatkoartikkeleissa yritetty julkistaa sotilastiedustelusta tietoja, jotka on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 10 kohdan nojalla salassa pidettäviksi? Sekä syyttäjä että vastaajat ovat ilmoittaneet tyytymättömyyttä tuomioon ja aikovat valittaa siitä.

Turvallisuussalaisuuden paljastaminen ei ole tyypillisesti sellainen teko, joka tehtäisiin journalistisen julkaisutoiminnan yhteydessä. Vakoilun yhteydessä voidaan paljastaa kansallista turvallisuutta koskevia tietoja, kun niitä luovutetaan vieraan valtion edustajalle kuten **KKO 2000:70** <https://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/20000070> tapauksessa. Muuta oikeuskäytäntöä tästä 1995 voimaan tulleesta säännöksestä ei ole.

Toimittajat ovat vedonneet puolustuksessaan siihen, että artikkelissa julkaistut tiedot ovat olleet yli 10 vuotta vanhoja ja ne löytyvät julkisista lähteistä. Suomen ulkoisen turvallisuuden vuoksi salassa pidettäviksi säädettyjen seikkojen paljastaminen tai sen yritys on **rikoslain 12 luvun 7 §** <https://www.edilex.fi/lainsaadanto/18890039001#L12P7>:n mukaan rangaistavaa turvallisuussalaisuuden paljastamisena. Syytteeseen on liittynyt julkisuuslain tulkinta salassa pidettävästä tiedosta. Julkisuuslain mukaan sotilastiedustelua koskevat viranomaisen asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jos ei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vahingoita tai vaaranna maanpuolustuksen etua.

Syytteessä on ollut kysymys nimenomaan tästä eikä säännöksen vaihtoehtoisesta tekotavasta, ovatko asianomaiset tiedot olleet vastaajien tieten sen laatuisia, että niiden paljastuminen on ollut omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle ja turvallisuudelle.

Käräjäoikeus on arvoinut julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 10 kohdan tulkintaa suhteessa turvallisuussalaisuuden paljastamisen toteutumiseen. Yleisradion ajankohtaisohjelman toimittaja oli vuonna 2004 pyytänyt saada Viestikoelaitoksen toimintasuunnitelman ja -kertomukset sekä erilaisia tietoja laitoksen kehitysstrategiasta, organisaatiorakenteesta sekä koti- ja ulkomaisista tiedustelutoiminnan yhteistyökumppaneista. KHO 14.3.2007 T 607 ratkaisulla pyyntö hylättiin. Tästä ja muista hallintotuomioistuinten ratkaisuista on nähtävissä, että vahinkoedellytyslauseketta on potentiaalisen maanpuolustuksen edun ja valtion turvallisuuden vahingoittamisen/vaarantamisen suhteen tulkittu varsin tiukasti sekä sotilas- että siviilitiedusteluviranomaisten asiakirjojen osalta.

Käsittely ja siihen liittyvät asiakirjat ovat olleet osittain salassa pidettäviä. Julkisessa tuomiossa jutun osille on annettu kirjaimia vastaavat tunnisteet. Tuomiosta voi lukea käräjäoikeuden tulkinnan kustakin tunnisteesta mutta ei tunnisteen sisältöä. Osa on täyttänyt turvallisuussalaisuuden paljastamisen tunnusmerkistön tietojen salassa pidettävyyden osalta. Käräjäoikeus on perustellut näitä sillä, ettei se voi arvioida asiaa toisin kuin KHO 14.3.2007 T 607 tuomiossa. Osassa tietojen ei ole selvitetty olleen peräisin Puolustusvoimien asiakirjoista tai olleen muutoin salassa pidettävää tietoa. Osassa tietojen ei ole arvioitu voineen vaarantaa Suomen ulkoista turvallisuutta vuonna 2017. Näiltä osin asiaa ei voi arvioida tarkemmin, koska kirjaintunnisteiden kohteet ovat salassa pidettäviä.

Sananvapauslain 4 luvun 12 §:n vastuusääntely ja rikoslain osallisuuden sääntely koskevat nimenomaisesti julkaistua viestiä, ei julkaisua edeltävää toimintaa. Maanpuolustusta ja kansallista turvallisuutta koskevien tietojen hallussapito ei ole rangaistavaa ennen kuin niitä on julkaistu tai välitetty toiselle. Sananvapauslain 12 §:n esitöiden ja KKO:n oikeuskäytännön valossa sananvapausrikoksissa tekijävastuu voi kohdentua ainoastaan henkilöihin, jotka tosiasiallisesti osallistuvat tekstin sisältöä ja julkaisemista koskevaan päätöksentekoon.

Käräjäoikeus on arvioinut turvallisuussalaisuuden paljastamista koskevaa yritystä julkaisematta jääneiden artikkeleiden valmiusasteen ja niihin tulevien muutosten kannalta. Tältä pohjalta sähköpostiviestien sisältämät tekstit eivät näyttäydy valmiilta ja kokonaisilta artikkeleilta, vaan artikkelin osaa koskevalta luonnostekstiltä. Suunnitelluille jatkoartikkeleille DeskNet-järjestelmään merkittyjen deadline-ajankohtien (16.-20.12.2017) sekä toimitustyön muutosherkästä luonteesta johtuen käräjäoikeus pitää epätodennäköisenä, että joulun aluspäivinä julkaistaviksi suunniteltujen artikkelien tekstit olisivat olleet lopullisessa muodossaan jo 8. ja 11.12.2017. Jää epävarmaksi, onko sähköpostiviestien tekstien sisältämiä väitettyjä turvallisuussalaisuuksia aiottu julkistaa sellaisenaan, vaikka 16.12.2017 julkaistu artikkeli ei olisikaan aiheuttanut tutkintapyyntöjä ja päätoimittajan puuttumista julkaisemiseen. Muutenkin jää epäselväksi, kuka on tehnyt julkaisupäätöksen 16.12.2017 julkaistusta artikkelista.

Julkaisupäätös sekä artikkelin taittaminen ovat sanomalehtiartikkelin julkaisemiseen säännönmukaisesti kuuluvia työvaiheita. Täten julkistamisen toteutumatta jääminen ei ole johtunut vastaajien kannalta satunnaisesta syystä, joten syytteet yrityksestä hylättiin.

EIT:n oikeuskäytännöstä ja muista oikeuslähteistä käy ilmi, että kansallisen turvallisuuden perusteella tapahtuva tiedotusvälineiden yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita koskevan tiedonvälityksen rajoittaminen on pitkälti jätetty kansallisten viranomaisten oman arvioinnin varaan. Artikkelissa ei käräjäoikeuden arvion mukaan paljastettu mitään merkittäviä yhteiskunnallisia epäkohtia tai väärinkäytöksiä, vaan vain tuotu yleisellä tasolla tietoon se, että Puolustusvoimat/Viestikoekeskus on antanut sotilastiedustelusta vain vähän tietoa. Epäkohtien tai väärinkäytösten paljastaminen on EIT:n käytännön mukaan voinut olla hyväksyttävä peruste paljastaa salassa pidettäviä tietoja.

Maanpetosrikoksiin kuuluva turvallissuussalaisuuden paljastaminen on tekotavaltaan ja ilmenemismuodoltaan poikkeuksellinen siinä mielessä, että sen ovat tehneet suurilevikkisen

tiedotusvälineen edustajat avoimesti toimittajan työssään. Teolla ei ole pyritty hankkimaan tekijöille henkilökohtaista hyötyä, vaan ilmeisesti tutkivan journalismin tekijän tavoittelemaa mainetta ja ammatillista arvostusta omintakeisen aiheen sekä käsittelytavan valinnalla. Taustalla on ollut vastaajien ilmoittama motiivi tuoda lukijoiden tietoisuuteen uuteen tiedustelulainsäädäntöön liittyviä seikkoja. Julkistamisella oli taustamotiivista huolimatta otettu tietoinen riski.

Tahallisuuden osalta käräjäoikeus arvioi, että ainakin Pietiläinen oli osoittanut välinpitämättömyyttä sen suhteen, suojaako tiedotusvälineiden edustajan sananvapausoikeus pidemmälle kuin mitä se tämänkaltaisessa asetelmassa voi suojata. Hän oli itse tehnyt Puolustusvoimille pitkälti samoja asioita koskevan tietopyynnön kuin KHO 14.3.2007 T 607 tuomiossa. Halminen oli ollut oma-aloitteisesti yhteydessä tuntemaansa Puolustusvoimien upseeriin, koska hän itse epäili, että käsiteltävät asiat koskevat kansallista turvallisuutta. Molemmat vastaajat olivat hyvin perillä julkaistun tiedon luonteesta, joten tahallisuus syyksi luettuihin seikkoihin täyttyy selvästi. Kun käräjäoikeus oli arvioinut eri tietojen merkitystä turvallisuussalaisuuden toteutumiselle eri kannalta, toimittajan voi olla vaikea ennakkoon arvioida, mitkä yksittäiset tiedot täyttävät rikoksen tunnusmerkistön. Toimittajat ovat usein tehneet menestyneitä valituksia julkisuuslain tulkinnasta KHO:een ja laajentaneet julkisuuden piiriä.

Oikeudenkäynnin aikana vastaajat vetosivat siihen, että Puolustusvoimat ja sen tiedusteluyksikkö ovat saaneet tietoja artikkelin teosta. Tästä huolimatta siihen ei ole pyritty millään tavoin puuttumaan. Puolustusvoimilla eikä myöskään poliisilla ole tutkintavaltuuksia eikä pakkokeinoja puuttua ennalta mahdollisiin sananvapausrikoksiin. Tämä olisi ennakkosensuuria. Jos puolustusvoimat olisi yrittänyt keskustelulla vaikuttaa toimituksen julkaisupäätöksiin, kyse olisi ollut epäasiallisista vaikuttamispyrkimyksistä toimitukselliseen päätösvaltaan.

Rangaistuksen mittaamisessa käräjäoikeus huomioi EIT:n käytännön ja kannan, että toimittajien tuomitsemiselle vankeusrangaistukseen pitäisi olla poikkeukselliset perusteet. Rangaistusasteikon alittamisen perusteluna olivat myös asian saama julkisuus ja oikeudenkäynnin viivästyminen. Journalistisen julkaisutoiminnan osalta julkisuus ja mediahuomio ovat sinänsä tavanomaisisia ja tavoiteltavia asioita. Toki esitutkinnan käynnistyminen ja pitkittyminen sekä näihin liittyvä julkisuus on epätavallista. Vaikka esitutkinnan pitkittyminen oli osittain johtunut takavarikkoa ja muistitikun hyödyntämistä koskevasta valituksesta **KKO 2019:112** <https://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/20190112>, oikeussuojakeinojen käyttämisestä johtunut viivästys ei katsottu olleen vastaajan vastuulla. Pietiläinen tuomittiin 50 päiväsakkoon ja Halminen jätettiin rangaistukseen tuomitsematta.

Käräjäoikeus määräsi sananvapauslain 22 §:n 3 momentin mukaisesti Sanoma Oy:n poistamaan Helsingin Sanomien verkkosivulla 16.12.2023 julkaistun artikkelin. Vaikka paperilehti ja verkkolehti ovat levinneet laajalle, artikkelissa on edelleen valtion ulkoista turvallisuutta vaarantavia tietoja. Poistamismääräystä ei käräjäoikeuden mukaan voitu käytännössä antaa osittaisena, koska turvallisuussalaisuuksia on niin paljon, ettei artikkelin teksti olisi sen jälkeen luettavissa. Toisaalta joidenkin tekstien jättäminen jäljelle voisi osoittaa, mitkä ovat edelleen ulkoista turvallisuutta vaarantavia tietoja. JSN:n puheenjohtaja *Eero Hyvönen* arvioi toisen poistovaatimuksen yhteydessä, että reikäinen journalismi ei ole kenenkään etu (ks. **https://jsn.fi/reikainen-journalismi-ei-ole-kenenkaan-etu/** <https://jsn.fi/reikainen-journalismi-ei-ole-kenenkaan-etu/>
). Tässä tilanteessa reikäinen journalismi voisi paljastaa edelleenkin relevantteja tietoja.

Käräjäoikeuden tuomio on hyvin perusteltu ja siinä on arvioitu kaikkia yksityiskohtia monelta eri kannalta. On mielenkiintoista odottaa hovioikeuden kannanottoja näihin samoihin seikkoihin. Tiedustelulakien valmistelu herätti keskustelua, arvostelua ja vastustamistakin. Turvallisuuspoliittinen tilanne on nyt muuttunut sekä artikkelin julkaisun ja lainsäädännön valmistelun jälkeen. Nyt voi vain kysyä, mikä tilanne olisi, jos meillä ei olisi tiedustelulakeja?

Riitta Ollila
OTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto

Vierashuonekirjoitukset eivät ole Edilex-toimituksen kannanottoja asioihin.

Kirjoita Edilexiin <https://www.edilex.fi/lakikirjasto>

- Mikäli Sinulla on ajankohtainen juridinen aihe josta haluaisit kirjoittaa vaikkapa lyhyen kolumnin **Vierashuoneeseen** <http://www.edilex.fi/uutiset/vierashuone>, ota yhteyttä **Edilex-toimitukseen**.
  Lue lisää <http://www.edilex.fi/kirjoita>...

Toimittaja: Jukka Savolainen, Edilex-toimitus (**jukka.savolainen@edita.fi**)